

Jonge mantelzorgers

Tien november was de Dag van de Mantelzorg. In het Algemeen Dagblad (9/11/2013, p.10) werd de dag ingeluid met een pagina over jonge mantelzorgers. Dat zijn jongeren die zonder substantiële betaling zorgtaken vervullen jegens leden van hun ouderlijk gezin (ouders, broers, zusters, inwonende familieleden) of jegens anderen die tot het sociale netwerk van hun ouders behoren. Ik wil proberen te omschrijven wanneer men van mantelzorg door jongeren kan spreken.

Kenmerkend is het verplichte karakter van de zorgtaken: het zijn nu eenmaal huisgenoten (c.q. netwerkgenoten) jegens wie je familiale (c.q. sociale) verplichtingen ervaart. Eventueel wordt de vervulling van die zorgtaken zelfs afgedwongen door de ouders en opvoeders, die immers in een gezagsrelatie tot de jonge mantelzorger staan. In dat opzicht is deze mantelzorg verwant aan normale huishoudelijke corveediensten (bv. stofzuigen, boodschappen doen) die van jongeren worden verlangd om het ouderlijk gezin draaiende te houden, de arbeidsinzet die sommige jongeren geacht worden te leveren aan het functioneren van het ouderlijke bedrijf, of de arbeidsverplichtingen die zij jegens derden moeten aangaan om hun eigen zak-, kleding- en vakantiegeld te verdienen.¹

Maar van mantelzorg wordt pas gesproken als de begunstigde een zorgtekort heeft. De begunstigde (bijvoorbeeld een vader of moeder) is niet voldoende in staat voor zichzelf te zorgen en de eigen taken te vervullen. De mantelzorger levert vervangende zorg om dat tekort op te vullen. Van mantelzorg is tevens sprake bij leniging van een zorgtekort dat bij de begunstigde (bijvoorbeeld een broertje of zusje) ontstaat is doordat hij of zij niet de zorg (bijvoorbeeld van ouders) krijgt die binnen familiale of sociale verhoudingen verwacht had mogen worden.

Mantelzorg kan zowel fysieke arbeid als psychosociale ondersteuning omvatten. Gewoonlijk spreekt men pas van mantelzorg als de zorgrelatie van langere duur is en als deze voor de zorgverlener een relatief grote tijdsbelasting of psychische belasting met zich meebrengt. Het gaat dus om méér dan de hand- en spandiensten, zorg en belangstelling die de leden van een normaal gezin of netwerk jegens elkaar behoren op te brengen. In onderstaande tabel zal ik een aantal voorbeelden geven van mantelzorg door jongeren. Vervolgens zal ik verduidelijken waarom dat thema relevant is voor de onderwijsethiek.

Tabel 1: voorbeelden van mantelzorg door jongeren

wie heeft zorgtekort?	hoe komt dat?	waarom moet de jonge mantelzorger inspringen?
vader en/of moeder	vader en/of moeder is ziek, verslaafd of lichamelijk c.q. geestelijk gehandicapt vader en/of moeder (eventueel in éénoudergezin) is overbelast of oververmoeid; bijvoorbeeld door de grote omvang van hun werk- c.q. zorgtaken, of door de combinatie van werk- en zorgtaken vader en/of moeder is uit balans door het wegvallen of overlijden van hun partner, kind of familielid er zijn ernstige spanningen en conflicten tussen ouders; ze liggen in scheiding of wonen gescheiden vader en/of moeder wordt fysiek of psychisch mishandeld door partner	vader en/of moeder zijn niet in staat voor zichzelf te zorgen en hun zorgtaken jegens de partner te vervullen; het zorgtekort van de partner is te groot; er is niemand anders bereid of in staat hun zorgtekort te lenigen
andere huisgenoten (bv. broertje of zusje)	huisgenoot is ziek, verslaafd of lichamelijk c.q. geestelijk gehandicapt huisgenoot is door zijn of haar (zeer jonge c.q. zeer oude) leeftijd niet in staat voor zichzelf te zorgen huisgenoot is overbelast of oververmoeid, waardoor hij of zij niet voor zichzelf kan zorgen huisgenoot heeft problemen op school of heeft huiswerkbegeleiding c.q. bijles nodig vader en/of moeder hebben opvoedingsproblemen en/of conflicten met huisgenoot huisgenoot wordt fysiek of psychisch mishandeld of misbruikt door vader en/of moeder er zijn ernstige spanningen en conflicten tussen huisgenoten huisgenoot zit in de molen bij politie, justitie, jeugdzorg, pleeggezin, etc.	vader en/of moeder zijn niet in staat hun zorgtaken jegens huisgenoot te vervullen; het zorgtekort van de huisgenoot gaat hun krachten te boven; er is niemand anders bereid zijn dat zorgtekort te lenigen

Waarom doe ik deze vingeroefening op een weblog over onderwijsethiek?

1. Het risico bestaat dat jonge mantelzorgers zoveel tijd en energie aan hun zorgtaken kwijt zijn, dat ze hun schooltaken (moeten) verwaarlozen. Gezien het feit dat deze zorgactiviteiten tot op zekere hoogte als zorgverplichtingen moeten worden beschouwd, rijst de vraag of het niet tot de zorgplicht van onderwijsinstellingen behoort, aan jonge mantelzorgers faciliteiten te bieden zodat ze hun schooltaken met hun zorgtaken kunnen combineren. Onderwijsinstellingen zijn wettelijk verplicht aanpassingen te verrichten opdat lichamelijk, zintuigelijk en psychisch gehandicapte leerlingen de opleiding kunnen volgen; ligt het dan niet voor de hand ook door-zorgtaken-gehandicapte leerlingen zo goed mogelijk op te vangen?

2. In dat verband moet in elk geval overwogen worden om het wettelijk mogelijk te maken dat *maatschappelijke stages in het voortgezet onderwijs* niet alleen in de vorm van vrijwilligerswerk maar ook in de vorm van mantelzorg vervuld kunnen worden.

3. Onlangs werd in de Tweede Kamer bepleit dat de wetgever meer aandacht besteedt aan de belangen van jonge mantelzorgers.² Daarbij ging het er niet alleen om, dat onderwijsinstellingen faciliteiten scheppen zodat jonge mantelzorgers hun schooltaken met hun zorgtaken kunnen combineren (zie 1 en 2). Daarnaast is het namelijk van belang dat de mantelzorg van jongeren binnen de perken wordt gehouden en dat de overheid zich onthoudt van maatregelen die jongeren tot substantiële mantelzorg verplichten. Onder de slogans van de *participatiesamenleving* dreigen niet alleen de volwassen burgers, maar ook minderjarigen en jongvolwassenen met een stevige zorgplicht voor hun naasten te worden opgezadeld. Het ligt op de weg van de onderwijssector de rijksoverheid te waarschuwen tegen de neiging van gemeentelijke uitkeringsinstanties jonge gezinsleden tot levering van zware mantelzorg te verplichten.

4. Maar er is nog een andere reden dat scholen uit hoofde van hun zorgplicht de problemen van jonge mantelzorgers in de gaten moeten houden. Net als andere mantelzorgers lopen zij het risico overbelast te worden en dat kan zijn weerslag hebben op hun schoolprestaties en op hun gezondheid en welzijn. Maar voor jonge en jongvolwassen mantelzorgers is er een extra risico, namelijk dat ze niet genoeg voor zichzelf zorgen, dat ze hun eigen ontwikkeling verwaarlozen en dat hun in het ouderlijke gezin niet de zorg geboden wordt die zij nodig hebben voor eigen ontwikkeling en welzijn. Het risico is dus dat zij zelf, ten gevolge van hun ouderlijke gezinssituatie en hun eigen zorgtaken, met een zorgtekort te kampen krijgen dat hun in hun latere leven kan opbreken.

Wes Holleman

weblog onderwijs 17-11-2013

<http://www.onderwijsethiek.nl>

Enkele literatuurverwijzingen

http://www.njr.nl/images/stories/Jonge_mantelzorgers.pdf (*Jongeren met zorgen*, 2011)
<http://www.spitsnieuws.nl/archives/binnenland/2011/11/kwart-jongeren-is-mantelzorger>
<http://www.destentor.nl/algemeen/binnenland/jonge-mantelzorgers-problemen-met-huiswerk-1.330483> (16/6/2011)
<http://www.nji.nl/Sociale-en-fysieke-gevolgen-voor-kind> [van langdurig ziekte van ouder]
http://www.mezzo.nl/jonge_mantelzorgers
http://www.mezzo.nl/jong_zorgen
http://www.mezzo.nl/webwinkel/opgroeien_met_zorg_werkwijzer/7697 (2010)
http://www.mezzo.nl/landelijke_vereniging_voor_mantelzorgers_en_vrijwilligerszorg_bibliotheek_3/factsheet_opgroeien_met_zorg_april_2010/7313
http://www.expertisecentrummantelzorg.nl/Site_EM/docs/pdf/Rapport_E_hulp_voor_jonge_mantelzorgers.pdf (2009)
[http://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Vragen%20aan%20de%20jonge%20mantelzorger%20\[MOV-221878-0.3\].pdf](http://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Vragen%20aan%20de%20jonge%20mantelzorger%20[MOV-221878-0.3].pdf) [*Bij de Les*, nov.2009]

¹ Er is ook nog een ander zorggebied dat weliswaar niet tot de mantelzorg behoort, maar dat er wel sterk verwant aan is: de ouderlijke zorg verleend door jongeren (bv. ongehuwde moeders) die nog bij hun ouders inwonen en eigen kinderen onder hun hoede hebben. De zorg van ouders voor hun kinderen (c.q. pleegkinderen) wordt niet tot de mantelzorg gerekend, zeker niet zolang deze nog niet volwassen zijn. Maar de zorg voor derden (zoals andere familieleden, waaronder kleinkinderen) behoort wel tot de mantelzorg.

² http://www.telegraaf.nl/binnenland/22035331/___Vergeet_jonge_mantelzorger_niet___html (6/11/2013);
http://www.ango.nl/nieuws/algemeen/index.php?we_objectID=13780 (8/11/2013)